

Uloga i značaj starih sportova kao sadržaja sportske rekreacije

Potočnjak, Dino

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Kinesiology / Sveučilište u Zagrebu, Kineziološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:117:542505>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Kinesiology, University of Zagreb - KIFoREP](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KINEZIOLOŠKI FAKULTET

(studij za stjecanje visoke stručne spreme
i stručnog naziva: magistar kineziologije)

Dino Potočnjak

Uloga i značaj starih sportova kao
sadržaja sportske rekreacije
(diplomski rad)

Mentor:

doc.dr.sc. Drena Trkulja Petković

Zagreb, rujan 2016.

Uloga i značaj starih sportova kao sadržaja sportske rekreacije

Sažetak

Pod pojmom stari sport podrazumijevamo stare pučke igre, koje predstavljaju izvornu tjelesnu aktivnost u cilju jačanja tjelesne i duhovne snage čovjeka. Stari sportovi su svi sportovi i igre koji nisu regulirani međunarodnim pravilima. Obuhvaćaju tjelesnu aktivnost natjecateljskog i zabavnog karaktera, a nastali su spontano kroz igru i rad; na polju, ispaši, seoskim sajmovima itd. Evidentna je nedostatna svijest o mogućnostima i prednostima starih sportova kao sadržaja sportske rekreacije. Pored toga što omogućavaju čovjeku da zadovolji svoju biološku, sociološku i psihološku potrebu za kretanjem i igrom, pomažu očuvati i tradicijske vrijednosti.

Ključne riječi: stari sport, rekreacija, igra, kultura, tradicija

The role and significance of old sports as contents of sports recreation

Summary

The meaning of term old sport is related to old folk games which represent original physical activity targeted at enhancement of physical and psychological strength. Old sports are all sports and games that are not regulated by international rules. They include competitive and entertaining physical activities, which originated spontaneously by game playing and field work, pasturing, village fairs etc. Evidently the awareness of possibilities and advantages of old sports as contents of sports recreation is insufficient. Besides enabling a human being in satisfying his biological, social and psychological need for movement and playing games, they help preserve traditional values.

Key words: old sport, recreation, game, culture, tradition

SADRŽAJ:

STR:

1. UVOD.....	5
2. TEORIJSKI ASPEKTI STARIH SPORTOVA I SPORTSKE REKREACIJE	7
2. 1. SADRŽAJ I SVRHA SPORTSKE REKREACIJE.....	7
2. 2. ULOGA I ZNAČAJ STARIH SPORTOVA U SPORTSKOJ REKREACIJI.....	8
3. POVIJEST STARIH SPORTOVA.....	9
3. 1. SVJETSKA POVIJEST STARIH SPORTOVA.....	9
3. 2. HRVATSKA POVIJEST STARIH SPORTOVA.....	10
3. 2. 1. OLIMPIJADA STARIH SPORTOVA U BROĐANCIMA.....	12
3. 2. 2. HRVATSKI FESTIVAL SPORTSKE REKREACIJE NA SELU.....	13
3. 3. DRUŠTVENI ZNAČAJ STARIH SPORTOVA.....	15
4. SISTEMATIZACIJA STARIH SPORTOVA.....	15
4. 1. STARI ATLETSKI SPORTOVI.....	16
4. 1. 1. BACANJE MALJA.....	16
4. 1. 2. NOŠENJE PANJA.....	17
4. 1. 3. POTEZANJE KONOPA.....	17
4. 1. 4. POTEZANJE MOSOROM.....	18
4. 1. 5. KOTRLJANJE KOLUTA.....	19
4. 1. 6. UTRKA NA ŠTULAMA.....	19
4. 2. STARI BORILAČKI SPORTOVI.....	20
4. 2. 1. KOZE.....	20
4. 2. 2. PENJANJE NA DRVO.....	21
4. 2. 3. GAĐANJE GOLUBA STRIJELOM.....	21
4. 2. 4. GAĐANJE BUNDEVE STRIJELOM.....	22
4. 2. 5. KRALJEVI.....	22
4. 3. STARI NARODNI SPORTOVI	23

4. 3. 1. BANGA.....	23
4. 3. 2. ČULA.....	24
4. 3. 3. ČOČAK.....	25
4. 3. 4. TOKAČ.....	25
4. 3. 5. KANDŽIJANJE.....	26
4. 4. STARI KONJIČKI SPORTOVI.....	27
4. 4. 1. LOPTANJE NA KONJU.....	27
4. 4. 2. UTRKE ZAPREGA S TERETOM.....	27
4. 4. 3. GAĐANJE KOZE JAŠUĆI.....	27
4. 5. STARI ZIMSKI SPORTOVI.....	28
4. 5. 1. ČULA NA LEDU.....	28
4. 5. 2. ŠAJKANJE.....	28
4. 5. 3. ŠKULJANJE.....	28
4. 5. 4. SPUST SANJKAMA OD ŠIBA.....	29
4. 6. STARI VODENI SPORTOVI.....	29
4. 6. 1. ZEČJE PLIVANJE.....	29
4. 6. 2. VESLANJE U MIVAČI.....	30
4.7. STARE NARODNE IGRE.....	30
4. 7. 1. KOBILICA.....	30
4. 7. 2. ŠORKAPA.....	30
4. 7. 3. VRTEŠKA.....	31
5. ZAKLJUČAK.....	32
6. LITERATURA	33

1. UVOD

U prošlosti su sportovi u našem jeziku nazivani raznim nazivima: igre, sigre, trke, nadmetanja, viteške i junačke igre, megdani, košije, utakmice itd. Pod pojmom stari sport danas podrazumijevamo one sportove koji nisu regulirani međunarodno priznatim pravilima. Uloga starih sportova u području tjelesne kulture i rekreacije je jačanje fizičke i psihičke snage, s ciljem unaprijeđenja zdravlja i duhovnog jačanja čovjeka. Predmet starog sporta su stare pučke sportske igre, koje su se razvile autohtono, bez potpore materijalnih sredstava ili organiziranih oblika rada (Cvetković, 1982).

Čovjek je još od najprimitivnijih oblika ljudskog društva razvijao igre i sport kao oblike privređivanja za život: lov, ribolov, skupljanje plodova s tla i drveća. Kao oblik čovjekove zaštite od raznih nevolja razvijao je tjelesno vježbanje koje je uključivalo trčanje, penjanje, skakanje i hrvanje. Antičke civilizacije poput one kineske, indijske, grčke i rimske dalje razvijaju razne igre o čemu nam svjedoči pojava organiziranih natjecanja; Olimpijskih igara u Grčkoj ili rimskih gladijatorskih borbi. U feudalnom društvu bili su popularni viteški turniri gdje su cijenjene vještine bile jahanje, penjanje, mačevanje te gađanje lukom i strijelom. Razvijanjem kapitalističkog društva i obnavljanjem Olimpijskih igara došlo je do razvoja modernog sporta koji je potisnuo narodne pučke igre. Stare igre i sportovi opstali su u ruralnim naseljima gdje ih je stanovništvo koristilo kao razonodu prilikom obavljanja svakodnevnih poslova (Cvetković, 1982).

Izvorni stari sportovi jedan su od segmenata bogate kulturne povijesti Hrvata i kao takve ih treba posebno izučavati i čuvati. Narodni su sportovi u prošlosti bili široko zastupljeni, ali je njihovo dokumentiranje izostalo, zbog toga što njihova društvena i povijesna vrijednost nije u potpunosti prepoznata. Mnogi su starinski sportovi vezani uz godišnja doba, blagdane, narodne nošnje, i druga narodna kulturna dobra. Običaji i igre prenošeni su s koljena na koljeno, prilagođavani trenutku i vremenu pojedinog kraja, a služili su kao tjelesna i duhovna rekreacija. Do pojave suvremenih sportova, u starim sportovima su se nadmetali uglavnom pastiri na pašnjacima. Tadašnja mjesta okupljanja starog i mladog stanovništva bile su livade i pašnjaci, a svako je selo imalo svoje igralište. Nije bilo sudaca niti rukovoditelja natjecanja, sve se odvijalo prema višestoljetnim običajnim pravilima. Prva pisana pravila nastala su u slavonskom selu

Brođanci, gdje se od 1972. godine održava godišnja manifestacija Olimpijada starih sportova (Janković, 2007).

Iako živi u povoljnijem položaju od svojih predaka, suvremeni čovjek sve više ima potrebu uz igru i zabavu boraviti u prirodi, a pri tome očuvati naslijeđenu tradiciju. Čuvanje starih sportskih igara od zaborava pridonosi jačanju prijateljstva i ljubavi kako među ljudima vlastitog naroda, tako i među ljudima tuđih naroda. Također, oživljavanje starih sportova ima ogroman značaj za cjelokupno društvo zbog obogaćivanja sportske narodne riznice i narodnog stvaralaštva, sprečavanja jaza među generacijama, čuvanja kulturne baštine i njegovanja izvornosti i amaterizma u sportu (Janković, 2007).

Osim blagodati koje bavljenje starim sportovima i igrama ima za odrasle u smislu očuvanja tradicije, prednosti uključivanja ovih tekovina društva u život najmlađih još su važnije. Djeca kroz igru i stare sportove uče ne samo zabaviti se bez mnogo financijski uvjetovanih pomagala nego razvijaju socijalne odnose unutar grupe, preuzimaju odgovornost za organizaciju i provedbu igre, razvijaju maštu prilagođavanjem i osmišljavanjem novih pravila novonastalim situacijama i prilikama te razvijaju svijest o važnosti očuvanja društvenih običaja.

2. TEORIJSKI ASPEKTI STARIH SPORTOVA I SPORTSKE REKREACIJE

Sport se može definirati kao „tjelesna aktivnost radi natjecanja, higijene ili zabave“, „skup sportskih disciplina koje se temelje na određenim pravilima, a kojima se bave amateri ili profesionalci“ i kao „igra ili borilačka vještina koja se izvodi prema zadanim pravilima“ (Anić, 2004:1457). Suprotno sportu kao organiziranom obliku vježbanja, Cvetković stari sport definira kao sve sportove koji nisu regulirani međunarodnim pravilima (Cvetković, 1982). Rekreativna se može definirati kao „okrepa, osvježanje, opuštanje, oporavak za ponovno stvaranje i rad, odmor“ te „odmor obično vezan uz tjelesne aktivnosti“ (Anić, 2004:1325).

Mnoge stare sportove je otkinula od zaborava i ponovno pokrenula Olimpijada starih sportova u Brođancima. Stari sportovi su jedna od društvenih i fizičkih aktivnosti na području tjelesne kulture čiji je cilj jačanje fizičke i duhovne snage čovjeka s ciljem unaprijeđenja zdravlja. Stari sportovi razlikuju fizička nadmetanja odnosno natjecanja od zabavnih igara kojima je cilj jačanje duha i psihičke snage čovjeka (Cvetković, 1982).

2. 1. Sadržaj i svrha sportske rekreacije

Cilj sadržaja rekreacije je kvalitetan odmor i obnova psihofizičkih sposobnosti organizma radi spremna preuzimanja profesionalnih obveza. Rekreativnu obilježavaju:

- slobodan izbor aktivnosti, vremena, mjesta i načina bavljenja aktivnošću
- aktivnost treba pozitivno djelovati na razvoj čovjekovih sposobnosti
- bavljenje aktivnostima ne podrazumijeva ekonomsku dobit ili stvaranje tržišne vrijednosti od bavljenja njome
- aktivnost nema kompetitivno obilježje (Andrijašević, 2010:28).

Sportska rekreacija obuhvaća različite oblike i sadržaje sportskih aktivnosti radi rekreacije i odnosi se na vlastito sudjelovanje u različitim sportskim aktivnostima. Sportska rekreacija dio je široka područja rekreacije koja zadovoljava opće ljudske

potrebe. Zamjenom drugim nesportskim sadržajima rekreacije ne mogu se postići željeni efekti na ljudskom organizmu. Sadržaj sportske rekreacije su sve sportske aktivnosti i igre, vježbanje i aktivnosti te kretanje u prirodi. Sudionici sportske rekreacije su osobe svih životnih dobi, mogućnosti i potreba. Suvremene definicije sportske rekreacije kao sinonim za zdrav način korištenja slobodnim vremenom spominju aktivan odmor, osobnu brigu o zdravlju te stvaranje pozitivnih životnih navika (Andrijašević, 2010:29).

Osim stvaranja pozitivnih navika, sportska rekreacija kod mlađih ljudi pozitivno utječe na rast i razvoj, dok kod starijih održava ili unapređuje psihofizičke sposobnosti, poboljšava kvalitetu života, a kod invalidnih osoba omogućava veću samostalnost. Baveći se sportskom rekreacijom, čovjek zadovoljava potrebu za slobodom, kretanjem, igrom, kreativnošću te zabavom (Andrijašević, 1996:51).

2. 2. Uloga i značaj starih sportova u sportskoj rekreaciji

Natjecateljski sport je onaj dio sporta koji principom selekcije određuje pobjednika, za razliku od zabavnog sporta koji rijetko traži pobjednika. Zabavne igre češće određuju pobjednika srećom nego tehničkim ili nekim drugim znanjem te nemaju određeno vrijeme igranja, već se mogu igrati cijelu noć kao nekada na sijelu ili prelu (Cvetković, 1982).

Kako kaže Janković : „Povijest nas obilno i uvjerljivo podučava da su narodi koji su u svojoj ukupnoj duštvenoj djelatnosti razvijali i uporno njegovali određeni sustav sportskih igara imali i znatno veći uspjeh u općedruštvenom životu.“ (Janković, 2007:14). Stari sport se u današnje vrijeme nameće kao jedna od mogućnosti za zadovoljavanje svakodnevnih potreba društva u smislu održavanja zdravlja današnje i budućih generacija. Vrijednost starog sporta je u njegovu amaterskom opredjeljenju, amaterskom organiziranju i vođenju natjecanja uz racionalno trošenje materijalnih i društvenih resursa. Stari sport prati društvene promjene i prilagođava im se uz stalno jačanje svijesti i odgovornosti onih koji ga vode (Cvetković, 1982). Bavljenje sportom utječe na oblikovanje osobnosti, pridonosi stvaranju ravnoteže između rada i slobodnog vremena, jača zdravlje i potiče kreativnost pojedinaca (Selhanović, 2007). Brojne su dobrobiti koje proizlaze iz bavljenja sportom, što su prepoznali i antički liječnici poput

Galena već u 2. stoljeću poslije Krista. Galen je preporučio igre s loptom radi poboljšanja zdravlja (Omrčen, Andrijašević, & Štefić, 2007).

3. POVIJEST STARIH SPORTOVA

Još od najnižih oblika ljudskog društva, čovjek je njegovao i razvijao igre i sport kroz rad, lov i ribolov, skupljanje plodova sa zemlje i drveća. Štitio se od raznih nedaća razvijajući tjelesnu snagu trčanjem, penjanjem, skakanjem, bacanjem itd. S prvim privikavanjem čovjeka na zemljoradnju i stočarstvo, mijenja se i odnos čovjeka prema tjelesnoj aktivnosti te se više pažnje pridaje igrama s ratničkim obilježjima kao što su snaga, brzina, spretnost i izdržljivost. Usavršavanjem uporabe oruđa čovjek prilagođava i usavršava različite igre (Cvetković, 1982).

Iako je nastao od sportskih aktivnosti kao oblika zaštite za očuvanje života u najranijim plemenskim sustavima, u kasnijim društvima sport je prepoznat kao nužni dio borbe za preživljavanje u zajednici (Todorovska, 2011:129; vlastiti prijevod).

3. 1. Svjetska povijest starih sportova

Najbolji svjedoci tih dostignuća su drevne civilizacije poput antičke kineske u kojoj su bile razvijene igre: trčanje, skokovi, bacanja, hrvanje, gađanje lukom i stijelom, jahanje i vožnja bojnih kola. Već u 2. tisućljeću prije naše ere, kineska je civilizacija utemeljila zdravstvenu gimnastiku. U Indiji su popularne igre bile kupanje u bazenima, mačevanje, bacanje koplja, plesovi i igre na travi. U starom Egiptu ljudi su se bavili hrvanjem, igrama štapom, veslanjem, igrama štapom i loptom, igrama obručima, igrama ravnoteže, okretima i puzanjima. Stare meksičke civilizacije bile su usmjerene na igre trčanja, veslanja, plivanja, skokova u vodu, a koplje, luk i strijela služili su kao primarno oružje.

I stara grčka civilizacija je veliki značaj poklanjala raznim sportovima i igrama (Cvetković, 1982).

Olimpijske igre nastale su u grčkom gradu Olimpu na poluotoku Peloponezu 776. g. pr. Kr. Natjecalo se u trčanju na jednu ili više dužina. Kasnije je uveden petboj: bacanje koplja i diska, skok u dalj, hrvanje stoječki i slobodno hrvanje. Još kasnije uveden je i boks te utrke bojnih kola. Na antičkim olimpijskim igrama sudjelovali su samo muškarci.

Spartanci su s posebnom pažnjom odgajali svoje vojnike. Glavni parametri njihovog tjelesnog odgoja su bili spretnost, izdržljivost i poslušnost. Ženska djeca su vježbala trčanje, hrvanje i bacanja. Atenjani su u skopu škola- gimnazija odgajali djecu i u pogledu fizičke spremne (Cvetković, 1982).

U starom Rimu se također posvećivala velika briga o tjelesnom odgoju i igrama, a najviše pažnje se posvećivalo vježbanju ratnih vještina: grupno hodanje, trčanje pod ratnom opremom, mačevanje, jahanje i hrvanje. Primarno su se te vještine razvijale kod djece do šesnaeste godine života. Rimljani su bili poznati po organizaciji svečanosti povodom vojnih pobjeda i religijskih obreda. Gladijatorske igre u kojima se vrijednost mjerila prolivenom krvlju i smrću protivnika bile su i razlog gradnje veličanstvenih arhitektonskih zdanja - koloseuma (Cvetković, 1982).

Jednu od najdužih tradicija organiziranih igara imaju Irci sa svojim Tailteanne igrama započetima 1800. godine prije naše ere. U igrama su sudjelovali svi narodi britanskih otoka, pa čak i narodi sjeverne Francuske. Jedna od keltskih narodnih pastirskih igara postala je poznata i priznata u cijelom svijetu pod nazivom golf (Cvetković, 1982).

U vrijeme feudalnog sustava, poznate su bile viteške vještine: jahanje, plivanje, gađanje lukom i strijelom, penjanje, turniri u kojima su se borbe vodile tupim oružjem, mačevanje, hrvanje, a posebna disciplina je bila umjetnost udvaranja. U to vrijeme razvijala se i kultura govorništva, glazbe, pjevanja i dvorskih plesova (Cvetković, 1982).

Za vrijeme industrijske revolucije došlo je do opadanja broja stanovništva u selima što je dovelo do zamiranja starih pučkih igara, a istodobno je način života u gradu blokirao razvoj igračkih aktivnosti radništva. Preopterećeni radnici za bavljenje sportom jednostavno nisu imali vremena (Jajčević, 2010:157).

Razvojem kapitalizma dolazi do organiziranog bavljenja sportskim igrama te posljedično do obnavljanja modernih Olimpijskih igara. Obnavljanjem Olimpijskih

igara dolazi do razvoja suvremenog sporta, a narodne pučke igre bivaju potisnute i većinom zaboravljene (Cvetković, 1982).

3. 2. Hrvatska povijest starih sportova

Izvorni stari sportovi korijeni su koji određuju dio našeg identiteta, a s druge strane blago su koje obogaćuje našu i međunarodnu riznicu u tom području. Zbog toga stare sportove treba posebno čuvati i izučavati. U prošlosti nisu došle do izražaja prave vrijednosti starih sportova što zbog izostanka bilježenja što zbog vrednovanja starih sportova samo kroz zabavu i razonodu. O starosti i imenima starih sportskih igara i nadmetanjima u našem narodu svjedoče spisi hrvatskog svećenika, političara i književnika Mihovila Pavlinovića, koji govore, između ostaloga, i o krunidbi i popratnim svečanostima hrvatskog kralja Petra Krešimira 1058. godine (Janković, 2007).

Narodni običaji i igre prenošeni su s generacije na generaciju, sudjelovali su svi stanovnici sela, u igrama nije bilo suvišnih, a pravila su se utvrđivala dogovorom. Osim kulturne i tjelesne rekreacije, igre su razvijale i umne sposobnosti. Ponekada se nazirao i klasni karakter u pojedinim igrama. Tako je npr. igra balota ili boćanja bila karakteristična za bogatije žitelje gradova, koji su bakrenim kuglama i uz osvježanje pićem kratili vrijeme u toplijim danima. Seoskom čovjeku to nije bilo dostupno, ali je rukom izradio drvene kugle i improviziranu stazu za boćanje i počeo kuglati imitirajući gospodu koju je vidio u gradu (Janković, 2007).

Narodne sportove i igre počelo se zaboravljati još prije Drugog svjetskog rata kada su mladi, prvenstveno u urbanim sredinama, počeli prihvaćati moderne sportove. Stari sportovi još su se jedino zadržali među pastirima u siromašnijim ruralnim sredinama. Nakon Drugog svjetskog rata, i među pastirima je došlo do zaborava starih pastirskih igara, mnogi su rekviziti nestali ili su tek pukim slučajem sačuvani na tavanima posljednjih pastira. Od potpunog zaborava, stare igre spasili su entuzijasti iz slavonskog sela Brođanci, organizacijom Olimpijade starih sportova (slika 1) koja se održava od 1973. godine (Janković, 2007).

Slika 1 Logo Olimpijade starih sportova u Brođancima (Janković, 2007)

Izvorni sportovi koji se igraju na Olimpijadi u Brođancima stari su i po nekoliko stoljeća, a postoji malo podataka o tome kada i gdje su se pojavili. Do pojave suvremenog sporta igrali su ih uglavnom pastiri u predahu od napornog rada ili momci na nedjeljnim svetkovinama. Mladi su se okupljali na livadama i pašnjacima i to su bila mjesta narodnih megdana. Megdani su bili organizirani oblici vježbanja za vrijeme narodnih i vjerskih skupova u balkanskim zemljama Osmanskog Carstva u vrijeme srednjega vijeka (Hrvatski jezični portal, 2016).

U starim sportovima nadmetalo se od jutra do mraka, obično bez gledatelja, a snage su odmjeravali brat s bratom, prijatelj s prijateljem ili otac sa sinom.

U nekim igrama postajao je izmo, odnosno šef igre. Izmo je obično bio najvještiji igrač, a mogao se mijenjati u toku dana. Calo, odnosno početnik u igri, morao je prvo promatrati, uvježbati tehniku i caliti- služiti u igri. Svoje neznanje calo je često plaćao primanjem udaraca po nogama ili člancima ili je pak izmo odredio najtežu kaznu, vosak. Vosak se sastojao u tome da jedan suigrač stavi batinu na glavu cale, drugi suigrač toliko puta udari po batini koliko je odredio izmo. Batina ili kurba, drveni je rekvizit, koji je služio ne samo za organizaciju igre već i za čuvanje stoke (Janković, 2007).

Prema načinu i uvjetima igre, stari sportovi mogu se podijeliti na stare sportove na travi, snijegu i ledu, vodi i stare sportove na konjima. Neki od starih sportova su čočak, čula, banda, pincek, vranići, kozana, mosor, šurla, ropa, šinter, kapuš, nožićanje, sikirica, bacanje kamena, bacanje potkove, pasje plivanje, zečje plivanje, sanjkanje, skuljanje,

klizanje, grudanje, gađanje jahača u kasu, gađanje bundeve u kasu, utrke zaprežnim kolima, brzina opremanja i raspoređivanja opreme s konja itd. (Janković, 2007).

3. 2. 1. Olimpijada starih sportova u Brođancima

Olimpijada starih sportova specifična je po kontinuirano obavljenom istraživanju te njegovanju i razvijanju starih sportova našeg naroda. Na olimpijadi se organizira natjecanje u preko 40 disciplina. Neke od disciplina koje se izvode na Olimpijadi starih sportova u Brođancima organizirali su i stari Grci. Te discipline uključuju trčanje s predmetom, hodanje na štakama, gađanje strijelom, igre loptom, trčanje (Cvetković, 1982).

Povijest Olimpijade starih sportova seže u 1972. godinu kada je održana prva manifestacija na kojoj su sudjelovali stanovnici Brođanaca. Zastupljene igre bile su ćula, čočak, tokač, mosor, vranići, banga i kraljevi. Nakon toga dolazi do osnutka Olimpijade starih sportova 25. veljače 1973. godine. Iste godine se broj disciplina povećava za sedam, te se programu dodaju igre: ringlanje, sikirica, piriz- pala, kobilica, prstenak, kapuš i šinter. Broj disciplina se iz godine u godinu povećavao tako da se natjecanja danas odvijaju u konkurenciji seniora, seniorki i pionira. Seniori se natječu u osamnaest disciplina, seniorke u pet disciplina, a pioniri u jedanaest disciplina. Natjecanja se odvijaju po kup-sustavu, bod-sustavu, pojedinačno ili ekipno, a igraju se prvenstveno stari sportovi na travi (Janković, 2007).

3. 2. 2. Hrvatski festival sportske rekreacije na selu

Još jedna manifestacija karakteristična za pokušaj očuvanja starih sportova od zaborava je Hrvatski festival sportske rekreacije na selu koji se, u organizaciji Hrvatskog saveza sportske rekreacije „Sport za sve“ održava već 22 godine. Prvi festival održao se 1994. godine u Lepoglavi, a inicijator festivala bio je profesor Mirko Relac. Glavni cilj održavanja ovog festivala je očuvanje tradicije starih igara, uključivanje što većeg broja ljudi u procese sportske rekreacije kao i zabava i druženje. Na festivalu sudjeluje 8-14 ekipa odnosno sela, a natjecanja se provode u 10-12 drevnih sportskih disciplina. U festivalskom programu sudjeluje 300-500 sudionika, odnosno natjecatelja. U prvim

godinama održavanja festivala, postojao je i glazbeni plesni program folklor. Nakon podjele nagrada organizira se i večernji program „narodnog veselja“ i druženje sudionika uz glazbu i ples (Tradicionalne manifestacije, n.d.).

Neke od igara koje su zastupljene na festivalu su hodanje na štakama, skakanje u vrećama, skok u dalj s mjesta, penjanje uz uža, nošenje košare na glavi, bacanje kamena s ramena, potezanje užeta, potezanje štapa (mosorom) i nošenje vode u putama (Turk, 1996).

Drugi hrvatski festival sportske rekreacije na selu održan je u Vukosavljevici 1996. godine. Glavni organizator je bilo Sportsko društvo Mladost - društvo „Sport za sve“. Natjecalo se devet ekipa iz devet različitih sela u 10 disciplina (Turk, 1996).

Treći festival sportske rekreacije na selu održan je u selu Lopatinec 1997. godine. Natjecalo se 8 ekipa u 10 disciplina, a neke od najzanimljivijih su bile nošenje pune čaše vode na glavi, nošenje košare na glavi i zgibovi na vratilu iz prsa (Treći hrvatski festival sportske rekreacije na selu, 1997).

Četvrti festival održan je u Selima pokraj Siska, a sudjelovalo je 260 sportašica i sportaša rekreativaca. Natjecali su se u 9 disciplina od kojih je najzabavnija bila trčanje s jajetom u žlici. Natjecatelji su se okušali i u malom nogometu te penjanju uz stožinu (Pintarić, 1998). U Lepoglavi je 1999. godine održan 5. hrvatski festival sportske rekreacije na selu. 6. hrvatski festival sportske rekreacije na selu održan je u Gornjim Bogićevcima 2000. godine. 7. hrvatski festival sportske rekreacije na selu održan je u Gornjem Mihaljercu 2001. godine. Na 8. hrvatskom festivalu sportske rekreacije na selu, osim već poznatih disciplina, natjecalo se u visećoj kuglani (Osmi festival sportske rekreacije na selu, 2002).

Na 9. hrvatskom festivalu sportske rekreacije na selu održanome u Salinovcu 2003. godine, nove discipline bile su sastavljanje pluga i bikovanje. U bikovanju sudjeluju po 4 natjecatelja iz svake ekipe, a pobjednik je ona ekipa koja protivnike dva puta izgura izvan zacrtanog kruga uz pomoć žrta, oblog drveta promjera 10-15 cm i dužine 7-8 metara (Maček, 2003).

2004. godine održan je 10. hrvatski festival sportske rekreacije na selu u Sladojevcima. 11. hrvatski festival sportske rekreacije na selu održan je 2005. godine u Poljani Biškupečkoj. 2006. godine održan je 12. hrvatski festival sportske rekreacije na selu u Jasenovcu.

Na 13. Hrvatskom festivalu sportske rekreacije na selu natjecalo se u 10 natjecateljskih igara, od kojih su najzanimljivije bile tjeranje obruča, piljenje drva, bacanje potkove, pikado i gađanje kozlice (Ilić, 2007).

Na 14. festivalu natjecalo se u gađanju tronošca što je disciplina poznata u Brođancima kao koze (Ilić, 2008).

15. hrvatski festival sportske rekreacije na selu održan je 2007. godine u Vukosavljevici. 16. hrvatski festival sportske rekreacije na selu održan je 2010. godine u Višnjici. Na 17. hrvatskom festivalu sportske rekreacije na selu, održanom u mjestu Paljuv pokraj Novigrada, igrala se igra alka u karioli. U disciplini sudjeluju dva igrača od kojih jedan vozi kariolu dok drugi sjedi i dugačkim štapom pokušava pogoditi alku (Ilić, 2011).

U Vukosavljevici je 2012. godine održan 18. hrvatski festival sportske rekreacije na selu. 19. hrvatski festival sportske rekreacije na selu održan je u Ličkom Osiku 2013. godine. 20. hrvatski festival sportske rekreacije na selu održan je u Vukosavljevici 2014. godine. 21. hrvatski festival sportske rekreacije na selu održan je u Gornjim Bogičevcima 2015. godine.

Posljednji u nizu je 22. hrvatski festival sportske rekreacije na selu održan u Sopju 2016. godine. Dugovječnost ovog festivala pokazuje da tradicija očuvanja starih igara opstaje uz napore organizatora i manjih ruralnih sredina. Na taj način se stari sportovi u okviru sportske rekreacije uvode u svakodnevni život te stvaraju pozitivne životne navike.

Po riječima Milana Ilića: „... cilj sportske rekreacije nije (kao u većini „atraktivnih“ sportova) stvaranje pasivnih gledatelja nego okupljanje što većeg broja aktivnih sudionika.“ (Ilić, 1999;18).

3. 3. Društveni značaj starih sportova

U osnovi starih igara je nadmetanje stimulirano pobjedom. Igre u kojima se traži pobjednik bile su najpopularnije kod naroda, a najviše su ih igrali pastiri i prenosili ih stanovnicima sela i gradova. Društvena komponenta starih sportova oduvijek je bila zastupljena, kod pastira, u selu, u gradu, pri obavljanju crkvenih obreda ili vojnog obučavanja. Mnoge stare igre primjenjivale su se u školama kao tjelesno vježbanje.

Sportska obilježja igara činila su ih vrlo zanimljivima i privlačnima, a želja za pobjedom stimulirala je stalno fizičko jačanje junaka- delija. Društvene igre igrane su se za vrijeme svih godišnjih doba, izuzev zimskih sportova na snijegu i ledu koji su se igrali tijekom zime.

4. SISTEMATIZACIJA STARIH SPORTOVA

Stare igre i nadmetanja su od početka ljudskog društva prošle kroz sve formacije razvoja ljudske zajednice, ali su tek na višem stupnju razvoja ljudskog društva organizirane kao moderne igre- Olimpijske igre. Moderne olimpijske igre nisu mogle obuhvatiti sve igre kojima se čovjek kroz povijest bavio nego samo neke koje su prilagođene suvremenim prilikama. Mnoge igre izostavljene su iz Olimpijade, a točan broj je teško utvrditi.

U vrijeme organiziranja modernih Olimpijskih igara 1896. godine, u Hrvatskoj je u tijeku bilo sakupljanje i popisivanje narodnih igara od strane tadašnjih učitelja. Ivan Tomašić u svojoj knjizi Gimnastičke igre spominje 1500 sakupljenih igara (Cvetković, 1982).

Neke od društveno važnih starih igara sačuvale su se u organiziranom obliku do današnjeg dana kao npr. Sinjska alka i Moreška na otoku Korčuli.

Igre koje se igraju na Olimpijadi starih sportova grupirane su po disciplinama prema načinu igranja, rekvizitima, broju igrača i iskazivanju protivnika.

U Biltenu Olimpijade starih sportova iz 1973. godine izvršena je klasifikacija starih sportova na četiri grane:

- Sportovi na travi (sportovi batinom, loptom i oštrim predmetima)
- Sportovi na vodi (plivanje i zabavne igre)
- Zimski sportovi (sportovi na ledu i snijegu)
- Stari sportovi s konjima (Cvetković, 1982).

Cvetković u knjizi Stari sportovi Jugoslavije koristi podjelu starih sportova na sedam grana:

- Stari atletski sportovi
- Stari borilački sportovi

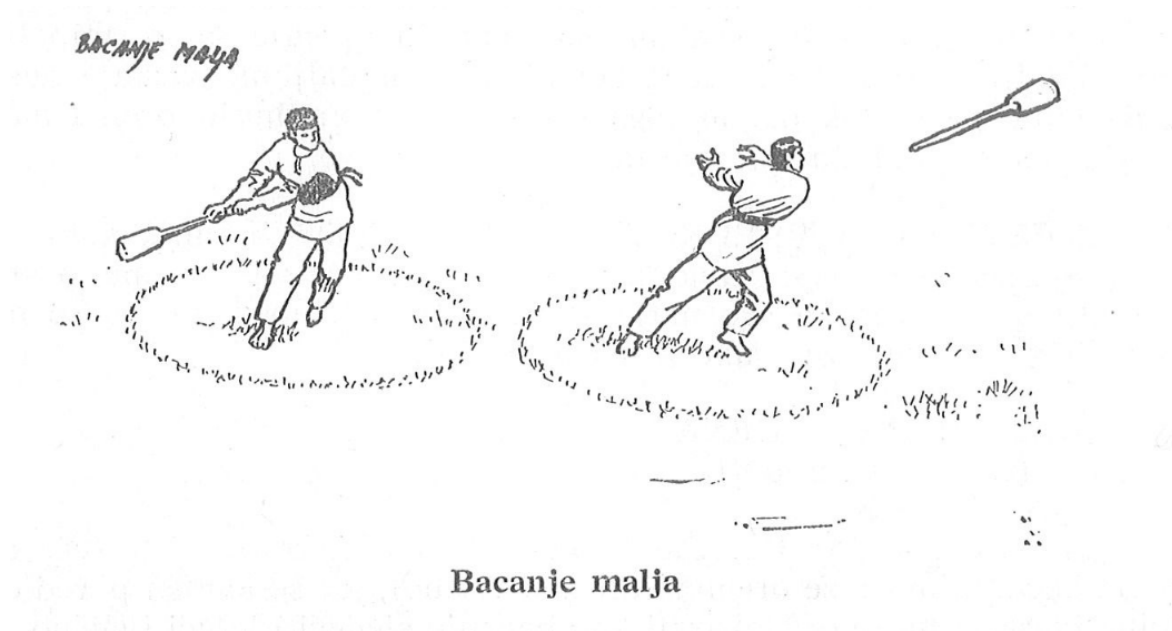
- Stari narodni sportovi
- Stari konjički sportovi
- Stari sportovi na vodi
- Stari zimski sportovi
- Stare narodne igre (Cvetković, 1982:30).

4. 1. Stari atletski sportovi

4. 1. 1. Bacanje malja

Ova disciplina pripada junačkim disciplinama koje su se izvodile na megdanima. Smatra se da se od ove igre razvila današnja olimpijska disciplina bacanja kladiva. Igra je bila popularna kod starih Slavena kao pastirska igra i stara je više stotina godina.

Bacanje malja (slika 2) je pojedinačna disciplina iako se može igrati i ekipno (5 sudionika). Igra se na ravnom travnatom terenu u pet serija, a mogu igrati i žene. Zadatak je baciti pet kilograma težak drveni malj što bliže drvenom kolčiću udaljenom 30 metara. Igrači bacaju malj iz kruga promjera 150 centimetara držeći malj s obje ruke iznad zemlje i praveći jedan ili više zamaha prije izbačaja (Cvetković, 1982).

Slika 2 Bacanje malja (Cvetković, 1982)

4. 1. 2. Nošenje panja

Ova disciplina poznata je pastirska junačka igra snage. U ovoj igri mogli su se nadmetati samo jači muškarci, zato što je panj mogao težiti i do 125 kilograma. Natjecatelji su se svake godine okupljali na istom mjestu, pokušavajući nadmašiti prošlogodišnji rezultat, a pobjednik je bio prava junačina o kojoj je pričalo cijelo selo.

Nošenje panja je pojedinačna igra u kojoj četiri natjecatelja stavljaju igraču panj na leđa, kojemu je zadatak panj odnijeti što dalje. Natjecatelj se postavi u krug koji označava start na igralištu dužine do 10 metara i širine 3 metra. Panj se nosi u tri serije. Pobjednik je onaj koji najdulje nosi panj u jednom od tri nošenja (Cvetković, 1982).

4. 1. 3. Potezanje konopa

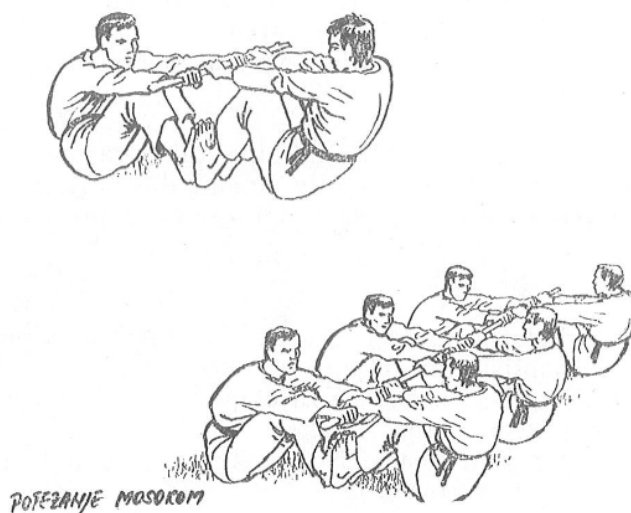
Ova igra bila je dio službenog olimpijskog natjecanja od 1904. do 1920. godine. U našem narodu ova igra postala je poznata nakon Drugog svjetskog rata kao dio radničkih sportskih igara.

U potezanju konopa sudjeluje po osam natjecatelja po ekipi ili ukupno šesnaest natjecatelja. Glavni rekvizit je konop bez čvorova duljine 34 metra sa zastavicom na sredini. U sredini konopa su ostavljena četiri metra, dva sa svake strane, a igrači se raspoređuju na ostalih 15 metara sa svake strane. Igralište treba biti toliko dugo da svaki igrač ima četiri metra. Igra se po kup sustavu, a zadatak je konopom prevući protivničku ekipu. Igra je završena kada jedna ekipa prevuče zastavicu preko svoje granice od 2 metra (Cvetković, 1982).

4. 1. 4. Potezanje mosorom

Ovo je poznata disciplina u cijeloj Hrvatskoj, pa s time ima mnogo naziva; potezanje štapa, prevlake, klipka, klina ili tegljenje ćuskije (slika 3). Ovu su igru pastiri igrali u svako doba godine i kad god im se ukazala prilika. Igra se može organizirati pojedinačno ili ekipno. U pojedinačnom natjecanju sudjeluju dva natjecatelja, a u ekipnom šestorica- po tri sa svake strane. Zadatak je prevući drvenim mosorom (štapom) duljine 200 centimetara, promjera 5 centimetara, protivničku ekipu, snagom

ruku, nogu i cijelim tijelom. Dvije ekipe sjednu na travu licima okrenuti jedni prema drugima i hvataju mosor objema rukama. Noge su pogrčene i stopalima oslonjene o noge protivničkog igrača. Kada sudac da znak, potezanje počinje. Ekipno natjecanje i pojedinačno natjecanje organizira se po kup sistemu (Cvetković, 1982).

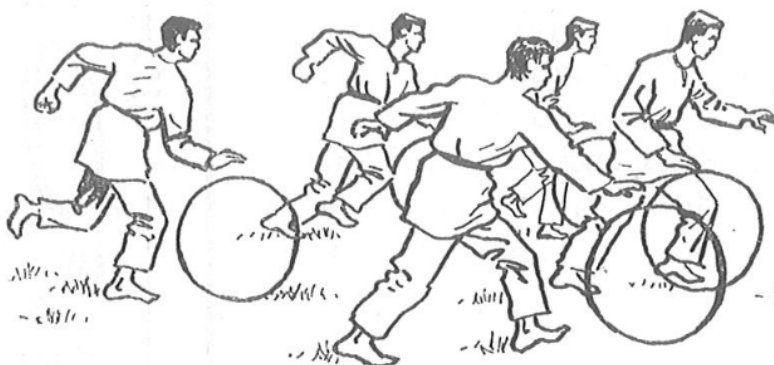

Slika 3 Potezanje mosorom (Cvetković, 1982)

4. 1. 5. Kotrljanje koluta

Kotrljanje koluta (slika 4) stara je sportska igra našeg naroda, a bila je poznata i starim Grcima. Ovo je dječja igra poznata u Slavoniji i široj okolini. Igra zahtjeva veliku spretnost i ravan teren. Igra je pojedinačna, a može sudjelovati do 20 natjecatelja. Rekviziti su obruči (od buradi ili zaprežnih kola) i tjeratica izrađena od žice u obliku slova U debljine 5 milimetara koja služi za pokretanje i usmjeravanje obruča. Zadatak je što prije stići od starta do cilja kotrljajući obruč u svojoj stazi. Dozvoljeno je pomoći si lijevom rukom prilikom kotrljanja obruča, a ako obruč padne na tlo, natjecatelj ispada. Igra se može organizirati i kao štafeta (Cvetković, 1982).

KOTURANJE ŠINA

Slika 4 Kotrljanje koluta (Cvetković, 1982)

4. 1. 6. Utrka na štulama

Naziv ove igre dolazi iz mjesta Ždale u Međimurju, a poznat je još naziv utrka na štakama. Igra je omiljena kod školske djece, a igra se na livadi za vrijeme lijepog vremena. U utrci može sudjelovati do 20 sudionika, koji se natječu pojedinačno. Rekviziti potrebni za utrku su drvene štule, kojih svaki natjecatelj treba imati po dvije. Natjecatelji se postroje na startu i na zadani znak kreću hodati ili trčati na štulama, a pobjednik je onaj koji prvi stigne do cilja (slika 5). Padanje sa štula ili oslanjanje noge na tlo kažnjava se isključivanjem iz utrke. Igru je moguće organizirati i u obliku štafete (Cvetković, 1982).

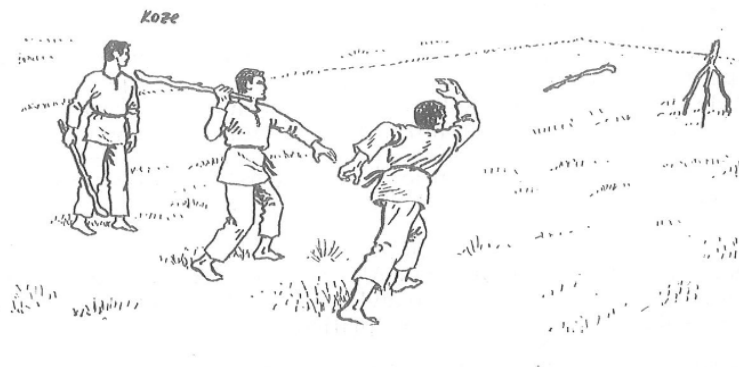

Slika 5 Utrka na štulama (Cvetković, 1982)

4. 2. Stari borilački sportovi

4. 2. 1. Koze

Koze je poznata pastirska slavonsko- podravska igra koja se ponekad naziva kozana ili kozlićanje (slika 6). Ime je dobila po rekvizitu- drvenom tronožcu koji se upotrebljava u igri. Igra se u ekipama s po tri natjecatelja, a zadatak je dobro gađati i rušiti kozu. Kozu je zapravo grana s tri kraka koju igrači gađaju batinom dužine 50 centimetara. Igralište je pravokutnog oblika, na jednom kraju se postavi kozu, a tri igrača jedne ekipe stanu s druge strane igrališta. Ta se ekipa naziva ekipa tepača zato što oni „tepu“ kozu. Sa suprotne strane je ekipa koja služi ili čuva kozu. Igra počinje tako da svi igrači po jednom gađaju kozu. Ekipa koja ima više pogodaka, započinje igru kao ekipa tepača. Članovi ekipe tepača gađaju kozu batinom jedan po jedan s lijeva na desno, ako promaše kozu moraju otići po svoju batinu i vratiti se na polazište. Čuvar koze postavlja kozu na mjesto te trči na ugao igrališta odakle pokušava pogoditi igrače tepaše koji su u trci prema svojim batinama. Ako pogodi jednog igrača, onda taj postaje čuvar koze. Ukoliko protivnički igrači uspiju pokupiti svoje batine, a da ih sluga ne pogodi, ekipa koja je služila nastavlja služiti, ali smije promijeniti slugu. Igra traje 20 minuta, a sudac bilježi rezultate. Svako rušenje koze vrijedi dva boda, a svako pogađanje protivničkog igrača jedan bod (Cvetković, 1982).

Slika 6 Koze (Cvetković, 1982)

4. 2. 2. Penjanje na drvo

Penjanje na drvo je disciplina poznata čovjeku još od prvobitnih zajednica. To je pojedinačna igra u kojoj može biti više natjecatelja koji se natječu bosonogi. Jedini rekvizit je ravno drvo bez čvorova, visoko do 10 metara, sa zvonom na vrhu. Oko drveta je razbacana slama kako bi se ublažio pad igrača u slučaju nezgode. Zadatak igrača je popeti se na vrh drveta u što kraćem vremenu i dotaknuti zvono. Tehnika penjanja je slobodna, vrednuje se samo vrijeme u kojemu se igrač uspio popeti (Cvetković, 1982).

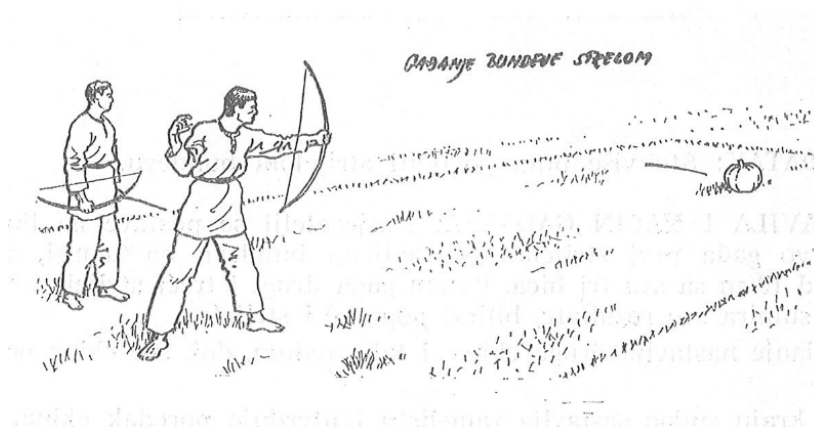
4. 2. 3. Gađanje goluba strijelom

Ova igra navedena je stoga što je bila izuzetno popularna iako je s današnjeg stajališta neprihvatljiva zbog odnosa prema životinjama. Igra se s pet natjecatelja u dvije ekipe, na ravnom igralištu širokom 30 metara. Igralište je čisto, bez raslinja, a rekviziti su luk i strijela i golubovi- živi ili glineni. Zadatak je što više puta pogoditi golubove. Luk i strijele se prave od drveta i užeta. Na sredini igrališta se nalazi kutija iz koje se puštaju golubovi. Strijelci se nalaze na liniji gađanja, po 5 metara udaljeni jedni od drugih i od mjesta puštanja golubova te čekaju znak lovačke trube koja označava početak natjecanja. Svaki strijelac gađa tri puta. Sudac bilježi koliko je ekipa osvojila bodova,

svaki pogodak vrijedi dva boda, a svaka ekipa može imati maksimalno 30 bodova. Ako se natječe više ekipa od dvije, natjecanje se organizira u sistemu kupa (Cvetković, 1982).

4. 2. 4. Gađanje budneve strijelom

Za razliku od gađanja golubova kao pokretne mete, u ovoj disciplini se gađa nepokretnu metu- bundevu (slika 7). U ekipi se nalaze tri natjecatelja koji gađaju zelenu bundevu postavljenu na udaljenosti od 10 metara. Cilj je što više puta pogoditi bundevu. Svaka ekipa nastupa kao cjelina, a pobjednik se odlučuje nakon što sve ekipe izvrše gađanje. Svaki igrač može tri puta gađati bundevu. Sudac bilježi rezultate i na kraju proglašava pobjedničkom ekipu koja je imala najviše pogodaka. Ako više ekipa ima jednak broj bodova, te ekipe ponovno gađaju dok se ne dođe do konačnog poretka (Cvetković, 1982).

Slika 7 Gađanje bundeve strijelom (Cvetković, 1982)

4. 2. 5. Kraljevi

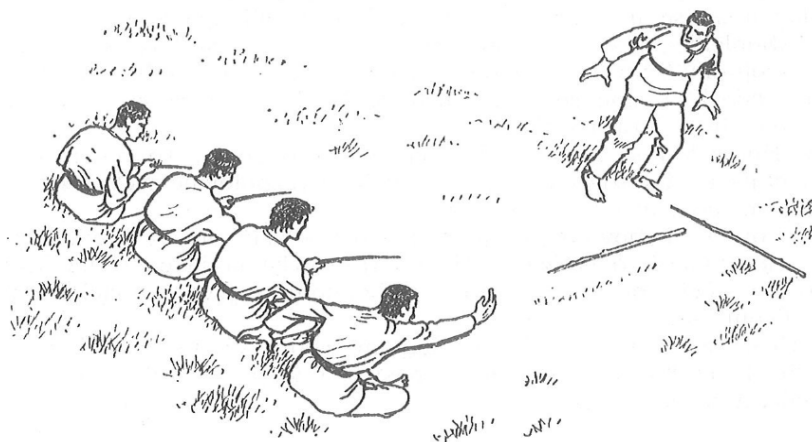
Igra Kraljevi je dobila ime po igraču- kralju, kojeg ima svaka ekipa, a on vlada vojskom i najjači je u ekipi. Cilj je zarobiti što već broj protivničkih igrača. Igra se na travi, s po 10 natjecatelja u ekipi. Ekipe su odjevene u košulje različite boje. Svaka ekipa bira svog kralja, a kralj koji dalje pljune bira stranu. Igrači se čvrsto drže za ruke čineći lanac. Kralj određuje jednog svog vojnika koji se mora zaletiti u protivnički lanac i pokušati prsima presjeći lanac kod onih koje smatra najslabijima. Ako ne uspije, ostaje kao

zarobljenik, a ako uspije, vodi određeni broj zarobljenika svome kralju. Tada drugi kralj čini isto i igra traje sve dok ima vojnika na pojedinoj strani. Na kraju, ako ni kralj ne uspije odsjeći lanac, smatra se zarobljenikom i igra se završava. Ako nakon jednog sata još nema pobjednika, pobjednik je ekipa koja ima više zarobljenika (Cvetković, 1982.).

4. 3. Stari narodni sportovi

4. 3. 1. Banga

Riječ banga dolazi od riječi bangav, jer se štap ili bangašica ponaša „bangavo“ u igri. Igra se po kup sistemu, dvije i dvije ekipe igraju istovremeno. Štap je jedini rekvizit u igri, po ekipi sudjeluju petorica igrača, od kojih je jedan car ili izmo, a jedan sluga ili calo. Svi igrači sjedaju na igralište, po mogućnosti što ravnije, uz liniju početka jedan do drugoga (slika 8). Svaki igrač ima svoju bangašicu. Na udaljenosti od 3 metra ispred igrača se postavi calina bangašica. Igrači moraju pogoditi calinu bangašicu svojom bangašicom, ali tako da se ona što dalje odveze preko caline bangašice po travi. Calo pomakne svoju bangašicu za onoliko koliko je neki od igrača najdalje odbacio svoju bangašicu naprijed. Svaki igrač gađa tri puta, a ako promaši sva tri puta ispada iz igre. Igra završava kada i posljednji igrač ispadne iz igre. Tada se izmjeri udaljenost od linije do caline bangašice i ekipa čija je udaljenost veća dobiva dva boda za pobjedu. Zatim na teren izlaze sljedeće dvije ekipe i tako redom dok se ne dobije pobjednik. Ova igra ima i slične varijante kao što su careva i šurla (Cvetković, 1982).

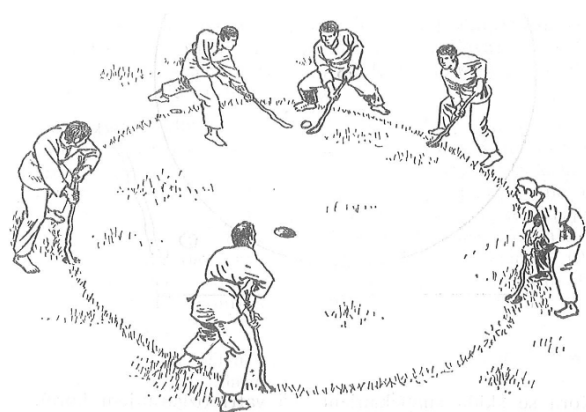
Banga

Slika 8 Banga (Cvetković, 1982)

4. 3. 2. Čula

Rijeć čula dolazi od turske riječi čuskija što znači štap. Igra se naziva raznim drugim imenima: kotličanje, treličanje, baltunga, prčke, kuge, čvrganje, čvorak, krmačica, svinjkanje. U igri sudjeluje po 12 najecatelja, u svakoj ekipi po 5 s jednom rezervom. Svaki igrač ima drveni štap ili kurbu u obliku palice. Čula je drvo okruglog odnosno valjkastog oblika, promjera do 10 centimetara. Igra se na okruglom igralištu promjera 4 metra, svaki igrač ima svoje mjesto, izdubljenu rupicu na livadi (slika 9). U sredini kruga je veća rupa koja se naziva maslenjara. Zadatak je što više puta ubaciti čulu u maslenjaru. Igra počinje tako da calo iz jedne ekipe stoji izvan kruga i pokušava ubaciti čulu u maslenjaru što donosi četiri boda. Igrači-tepači protivničke ekipe to ne dopuštaju te pokušavaju čulu izbaciti izvan kruga. Igrači drže kurbu u svojoj rupici osim kad tepu čulu. Calo usput pokušava svojom kurbom zauzeti rupu nekog od igrača zato što to donosi dva boda. Dozvoljena je izmjena cale u toku igre. Svaki puta kada se ubaci čula u maslenjaru, igrači svoje kurbe stavljaju u rupe drugih igrača. Calo pokušava to iskoristiti i staviti svoju kurbu u jednu rupu. Sudac sve bilježi i na kraju zbraja bodove. Igra traje 20-30 minuta, nakon čega se mijenjaju uloge ekipa. Tepači postaju calo i obrnuto. Pobjednik je ekipa koja skupi više bodova.

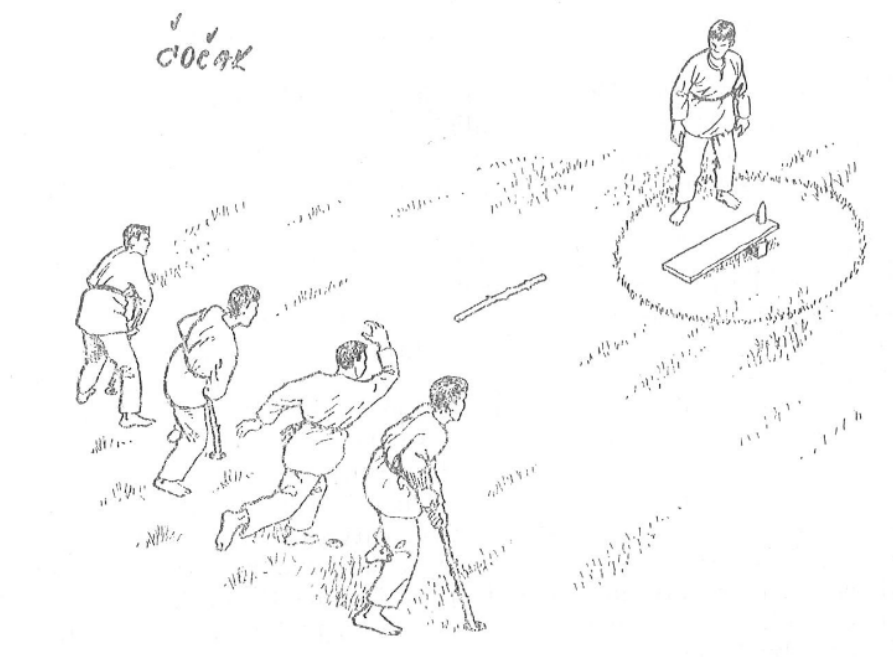
Druge varijante ove igre nazivaju se čvara, biška, svinjkanje (Cvetković, 1982).

Slika 9 Čula (Cvetković, 1982)

4. 3. 3. Čočak

Sljedeća igra (slika 10) stara je nekoliko stoljeća, a naziv dolazi od turske riječi čočiti što znači postavljati nešto uspravno. Igra je ekipna, sudjeluje po 5 igrača. Za igru su potrebne batine ili mosori duge do 80 centimetara, čočak, drvo duljine 15 centimetara s oblim vrhom, daska duljine 100 cm te dva komada cigle. Čočak se stavlja na dasku koja je podignuta ciglama s jedne strane. Zadatak je pogoditi odnosno otepsti čočak što dalje. Calo ili sluga je iz protivničke ekipe. Svaki igrač ima svoju rupu ili ropu u kojoj drži mosor osim cale. Igrači pokušavaju pogoditi čočak s udaljenosti od 5 metara, a ako uspiju trče po svoju batinu, a calo trči po čočak. Svaki udarac donosi dva boda ekipi koja igra, a svaki promašaj donosi dva boda protivničkoj ekipi. Igra se dva puta po 20 minuta. Na kraju igre sudac zbraja sve bodove i pobjednik je ekipa koja ima više bodova (Cvetković, 1982).

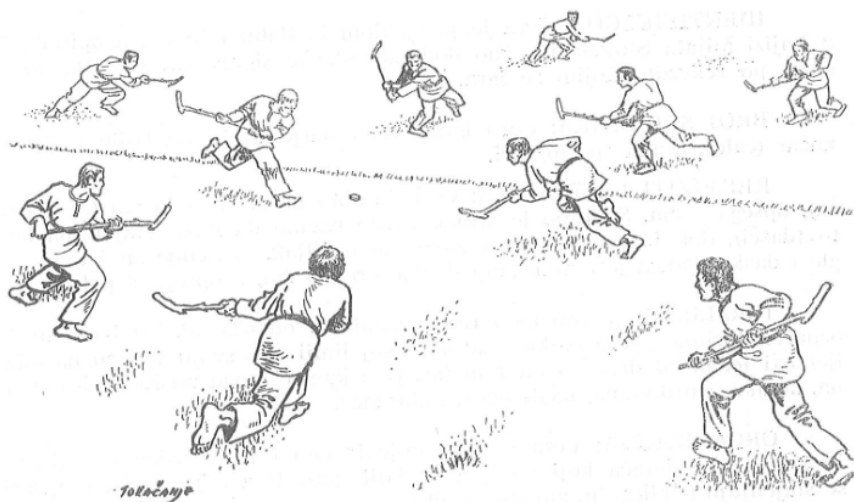

Slika 10 Čočak (Cvetković, 1982)

4. 3. 4. Tokač

Riječ tokač dolazi od turskog naziva za okruglu pločicu koja je rekvizit u ovoj igri. Igra je slična hokeju na travi. Natječu se dvije ekipe s po pet igrača. Rekviziti su tokač, okrugla pločica i tokačarka, palica kojom se udara tokač. Igralište je pravokutnog

oblika, dužine 100 metara, a širine 80 metara. Zadatak igre je prebaciti tokač u protivničko polje što više puta (slika 11). Svako prebacivanje tokača u protivničko polje donosi jedan bod. Ako je tokač letio u visini ili iznad glava što se zove baka, dodjeljuje se dva odnosno tri boda. Ekipe u čije je polje prebačen tokač nastoji ga vratiti natrag u polje protivnika. Ako tokač padne položen na zemlju, to se smatra promašajem. Igra traje dva poluvremena od 20 minuta. Na kraju igre sudac zbraja bodove i pobjednik je ekipa koja je skupila više bodova (Cvetković, 1982).

Slika 11 Tokač (Cvetković, 1982)

4. 3. 5. Kandžijanje

Kandžijanje je stara pastirska igra stara vjerojatno koliko i pastirski zanat. Naziv dolazi od turske riječi kamčy što znači bič. Još jedan česti naziv za bič je i korbač.

Uvođenje ove igre na Olimpijadu starih sportova je predložio hrvatski glumac Fabijan Šovagović 1980. godine, koji je i predstavljao svoje selo Ladimirevce u toj disciplini. Igra je pojedinačna, natjecati se mogu i muškarci i žene, a može se natjecati i do 30 natjecatelja. Za igru je potrebna kandžija dugačka 250 centimetara. Zadatak je u jednoj minuti izvršiti što više udaraca kandžijom. Svaki uspješan udarac se broji, a sudac ocjenjuje i izgled kandžije. Izgled i ljepota kandžije donose od 1 do 3 boda, držanje i rukovanje kandžijom 1 do 3 boda, a svaki uspješan udarac donosi jedan bod (Cvetković, 1982).

4. 4. Stari konjički sportovi

4. 4. 1. Loptanje na konju

Loptanje na konju je pojedinačna igra, u kojoj moraju sudjelovati barem dva igrača. Karakteristična je za Slavoniju. Za igru je potreban konj kojega natjecatelj jaše, i lopte od životinjske dlake promjera 10 centimetara. Zadatak je pogoditi protivnika ili njegovog konja loptom. Natjecatelji se postave nasuprot jedan drugome na svojoj liniji igrališta i na znak jašu jedan prema drugome noseći lopte u ruci ili torbi. Na sredini igrališta se zaustavljaju i gađaju protivnika te se vraćaju na kraj svoje polovice igrališta. Nakon toga se postupak ponavlja sve dok igrači ne potroše sve lopte. Svaki igrač ima po 5 lopti. Na kraju sudac zbraja bodove. Svaki pogodak protivnika u tijelo donosi dva boda, a svaki pogodak konja donosi jedan bod (Cvetković, 1982).

4. 4. 2. Utrke zaprega s teretom

Ova igra identična je utrkama starih civilizacija poznatima kao utrke bojnih kola. U Slavoniji su ove utrke poznate kao utrke kola natovarenih bundevama ili drvima. Za igru je potrebno imati dva konja za svaka kola, prostorni metar drva i kandžiju. Može sudjelovati i više sudionika zaprega, ali najpogodnije je kada sudjeluju tri sudionika. Zadatak je za što kraće vrijeme prijeći stazu od 400 metara. Zaprege se s teretom postave na startnu liniju i na znak suca, utrka počinje. Pobjednik je zapreka koja ima postignuto najbolje vrijeme (Cvetković, 1982).

4. 4. 3. Gađanje koze jašući

Ova igra se igra pojedinačno. Za igru je potreban konj, palica do 100 centimetara duljine i dvije koze odnosno tronožca. Igralište je ravan travnat teren dugačak do 50 metara. Zadatak igrača je što više puta srušiti kozu. Igrač kreće sa starta i ubrzava jahanje do označenog cilja gdje se nalaze dvije koze na udaljenosti od 10 metara. Igrač treba pogoditi batinom kozu prije poravnanja s kozom. Igra se u 3 bacanja, dakle igrač može

pogoditi kozu 6 puta. Svaki pogodak boduje se s dva boda. Igrač koji je najviše puta pogodio kozu je pobjednik. Igra se organizira po kup sistemu (Cvetković, 1982).

4. 5. Stari zimski sportovi

4. 5. 1. Čula na ledu

Igra je jednaka već opisanoj igri čula na travi, samo što je ovdje igralište ledena površina. Jedina razlika je u odjeći i obući jer se kod čule na ledu nosi zimska odjeća i obuća.

4. 5. 2. Šajkanje

Naziv ove igre koja potječe iz Podravine dobilo je po komadu leda koji se naziva šajka. U igri sudjeluje 5 sudionika, od kojih svaki zastupa svoje mjesto. Svaki natjecatelj mora imati po dva bodeža za ruke izrađena od komada drveta i čavla i okruglu santu leda. Natjecatelj sjedi prekriženih nogu i ubađanjem bodeža u led se pokreće prema naprijed. Igralište je zaleđena površina kanala, depresije ili jezera. Svaki natjecatelj sa starta kreće u svojoj stazi, a dužina staza je 50 metara. Zadatak je što prije stići na cilj. Tijekom utrke dopušteno je prelaziti u tuđu stazu, ali na cilj se mora stići u svojoj stazi (Cvetković, 1982).

4. 5. 3. Škuljanje

Igra se igra ekipno, s po 5 natjecatelja u svakoj ekipi. Za igru su potrebne cipele, nabijene čavlima na potplatu. Igra se na ledenoj ravnoj površini dužine 10 metara. Zadatak igre je srušiti što više puta protivničkog igrača koji stoji na ledu, u vremenu od 20 minuta. Jedna ekipa postavlja svog najjačeg igrača na kraj ledene staze. Igrači protivničke ekipe se zatim poredaju i iz zaleta pokušavaju srušiti tog igrača. Sudac bilježi svako rušenje igrača. Svako rušenje protivničkog igrača donosi 5 bodova ako rušitelj ostane stajati, a 2 boda ako obojica padnu. Nakon isteka 20 minuta, ekipe mijenjaju mjesta i ekipa koja je rušila sada postavlja svog najjačeg igrača na kraj ledene staze. Pobjednik je ekipa koja skupi više bodova (Cvetković, 1982).

4. 5. 4. Spust sanjkama od šiba

U igri sudjeluju dva natjecatelja koji ručno izrađuju saonice od vrbovih šiba. Igralište je snijegom ili ledom prekrivena bregovita površina duljine do 100 metara. Natjecatelji se spuštaju niz padinu u paru, a zadatak je u što kraćem vremenu stići do cilja. Jedan od suigrača sjedi na sanjkama dok se drugi nalazi u stajaćem položaju s rukama na ramenima suigrača. Na znak za početak spusta, natjecatelj koji stoji pogura sanjke, a potom skače ili sjeda na njih iza suigrača i tako se voze do cilja. Natjecanje je završeno kada se izredaju svi parovi. Pobjednik je par s najboljim vremenom spusta (Cvetković, 1982).

4. 6. Stari sportovi na vodi

4. 6. 1. Zečje plivanje

U ovoj vrsti plivanja, natjecatelj se kreće u vodi ležeći na prsima s dlanovima sastavljenim iznad glave i vode (slika 12). Ime igre dolazi od plivanja zeca, a ruke natjecatelja oponašaju uši zeca. Natjecanje je pojedinačno, a može se natjecati veći broj sudionika. Igralište se improvizira u prirodnom vodenom okruženju, kanalu, manjoj rijeci itd., a duljina staze je do 30 metara. Zadatak je što prije stići do cilja. Natjecanje počinje skokom u vodu, a nakon izronjavanja prsa su u vodi, a glava iznad vode iako je dopušteno glavu ponekad držati pod vodom. Nogama se od koljena na niže udara po vodi, jednom pa drugom, što daje brzinu i zamah u plivanju (Cvetković, 1982).

Slika 12 Zečje plivanje (Cvetković, 1982)

4. 6. 2. Veslanje u mivači

Ova disciplina preteča je modernog kajakaštva. Mivača je veća drvena posuda udubljena do 30 centimetara, a duga 80 i široka 50 centimetara. Za igru su potrebna još dva praćaka odnosno drvene lopatice duljine do 35 centimetara. Igra je pojedinačna, a može sudjelovati nekoliko djece. Igra se u vodenoj stazi dužine do 10 metara i dubine oko 100 centimetara. Zadatak je što prije prijeći stazu i doći na cilj veslanjem u mivači. Na znak za početak utrke, natjecatelji uskaču u mivače i otiskuju se s pomoću dva praćaka kroz vodu. Pobjednik je onaj koji prvi stigne na cilj (Cvetković, 1982).

4. 7. Stare narodne igre

4. 7. 1. Kobilica

Naziv ove igre dolazi od postave igrača koja podsjeća na kobilu. Igra je ekipna s po najmanje 5 igrača u ekipi. Ekipe među sobom biraju koja će biti konj, a koja jahači. Konji postavljaju vrlo čvrst most, držeći se jedni za druge rukama, a igrači jahači se s udaljenosti od 10 metara zalijeću i skaču na most raširenih nogu i ruku. Zadatak je što više puta srušiti most, odnosno kobilicu. Ako niti jedan od 5 jahača ne sruši most, onda se mijenjaju ekipe. Ako jahači prilikom rušenja mosta dotaknu tlo, piše se negativan bod za jahače. Svako rušenje mosta donosi 1 bod, igra traje 30 minuta i ekipa koja skupi najviše bodova je pobjednik (Cvetković, 1982).

4. 7. 2. Šorkapa

Igra je dobila ime po mjestu igranja, u šoru, što dolazi od mađarske riječi za ulicu. Za igru je potrebna kapa ili šešir. U igri sudjeluje 10 igrača koji poskidaju svoje kape i postave ih jednu do druge. Igrači se uhvate rukama čineći krug oko kapa i na dati znak počinju navlačiti jedan drugoga oko kapa kako bi ih porušili. Onaj koji poruši šešire mora protrčati oko svih sudionika u igri koji ga udaraju šeširom ili opasačem. Nakon toga igra se ponavlja (Cvetković, 1982).

4. 7. 3. Vrteška

Ova igra, koja se još naziva ringišpil, dobila je naziv po riječi vrtjeti jer se natjecatelj nalazi u položaju vrtnje. U igri može sudjeovati do 10 igrača, a igra je pojedinačna. Uže duljine do 5 metara se zaveže oko drvene grede, a zatim se igraču veže lijeva noga užetom iznad članka. Igrač zapravo visi naglavačke, a zadatak mu je što više puta zahvatiti šešir zubima. Na znak suca, igrač hoda na rukama prema šeširu i hvata ga zubima te ga nosi na početni položaj. Svaki igrač pokušava dohvatiti šešir 5 puta, a svaki uspješan rezultat vrijedi 1 bod. Ako se prilikom hodanja na rukama zavrta odnosno okreće oko užeta, gubi red te slijedi drugi natjecatelj. Ako mu šešir ispadne iz usta, rezultat se ne broji (Cvetković, 1982).

5. ZAKLJUČAK

Prisutnost modernih tehnologija u današnjem svijetu uvelike olakšava svakodnevni život ljudi. Promatrajući ubrzani život današnjeg doba može se zaključiti da ljudi previše vremena provode ispred računala, televizora, u sjedećem položaju i s nedovoljno kretanja. Razni elektronički strojevi i aparati kao i mogućnosti interneta zamjenjuju rad ljudi i općenito smanjuju količinu kretanja. Iako takav životni stil ima mnogobrojne prednosti, gledano s kineziološkog stajališta, takve prednosti su zapravo nedostatci.

Smanjenje tjelesne aktivnosti čovjeka dovodi do opadanja kvalitete života što se očituje u pojavi različitih bolesti i prekomjerne tjelesne težine. Zbog užurbanog načina života koji karakterizira nedostatak slobodnog vremena, ljudi ne pronalaze vrijeme za tjelesnu aktivnost. Navedeni nedostaci modernog doba utječu i na život mlađih generacija. Današnja djeca su bitno manje tjelesno aktivna od svojih predaka. Igra kao oblik rekreacije je gotovo potpuno istisnuta iz života djece zbog prevelike prisutnosti tehnologije i sedentarnog životnog stila. Današnji roditelji ne ulažu dovoljno truda kako bi svojoj djeci prenijeli stare igre i običaje prenošene s koljena na koljeno koji ne iziskuju velika materijalna sredstva i rekvizite, a mogu biti dobar izvor tjelesne aktivnosti, socijalizacije s vršnjacima, poticanja mašte, učenja odgovornosti i savjesnosti. Zbog navedenih razloga, stari su sportovi polako nestali s igrališta, ulica, livada i parkova. Zaboravljanjem starih sportova, izumire čitav jedan bogati dio naše kulturne baštine.

Sportska rekreacija kao oblik tjelesne aktivnosti pozitivno djeluje na kvalitetu života ljudi. Stari sportovi kao oblik sportske rekreacije pružaju cijeli spektar mogućnosti za ostvarenje ciljeva i svrhe sportske rekreacije. Sportski aspekt starih sportova pozitivno utječe na poboljšanje zdravlja ljudi, na prevenciju bolesti i ostvarenje čovjekove biološke potrebne za kretanjem. Društveni aspekt starih sportova ima pozitivne učinke na čovjekovu potrebu za socijalizacijom i igrom.

Izazov današnjeg društva je spasiti od zaborava stare sportove i igre te ih uključiti u svakodnevni život u obliku sportske rekreacije.

6. LITERATURA

1. Andrijašević, M. (1996). *Sportska rekreacija u mjestu rada i stanovanja*. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu.
2. Andrijašević, M. (2010). *Kineziološka rekreacija*. Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
3. Anić, V. (2004). *Rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi Liber.
4. Cvetković, J. (1982). *Stari sportovi Jugoslavije*. Brođanci: Olimpijada starih sportova Brođanci.
5. *Hrvatski jezični portal*. (21. 8. 2016.). Dohvaćeno iz http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=e1tgXRQ%3D
6. Ilić, M. (1999). Lepoglava i sportskom rekreacijom obilježila 600. obljetnicu grada. *Sport za sve*, 17(19), 18.
7. Ilić, M. (2007). Podravske Sesvete uspješni domaćin 13. hrvatskog festivala sportske rekreacije na selu. *Sport za sve*, 15(51), 30.
8. Ilić, M. (2008). 14. hrvatski festival sportske rekreacije na selu - Lički Novi 2008. *Sport za sve*, 16(55), 11.
9. Ilić, M. (2011). 17. festival sportske rekreacije na selu - Paljov 2011. *Sport za sve*, 29(67), 27.
10. Jajčević, Z. (2010). *Povijest športa i tjelovježbe*. Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
11. Janković, M. (2007). Olimpijada u Hrvata. Brođanci: Osječki list d.o.o., Osijek. Preuzeto 10. 8. 2016. iz Općina-Bizovac: <http://www.opcina-bizovac.hr/files/Olimpijada%20u%20Hrvata%20-%20Marin%20Jankovic.pdf>
12. Maček, V. (2003). 9. Hrvatski festival sportske rekreacije na selu. 21(35), 44.
13. Omrčen, D., Andrijašević, M., & Štefić, L. (2007). Sport, rekreacija i fitnes- analiza odabranih kinezioloških naziva. *Društvena istraživanja*, 16(4-5), 943-964. Preuzeto 11.. 8. 2016. iz http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=29954
14. Osmi festival sportske rekreacije na selu. (2002). *Sport za sve*, 10(29-30), 71.
15. Pintarić, D. (1998). 4. Hrvatski festival sportske rekreacije na selu. 15(16), 50.

16. Selhanović, D. (2007). Sport – najsnažniji promidžbeni adut. *MediAnali : International scientific journal of media, journalism, mass communication, public relations, culture and society*, 1(1), 95-102. Preuzeto 12. 8. 2016.
17. Todorovska, M. (2011). The point and purpose of sport – a few considerations. *JAH*, 2(3), 127-136. Preuzeto 12. 8. 2016. iz <http://hrcak.srce.hr/68720>
18. *Tradicionalne manifestacije*. (n.d.). Preuzeto 4. 9 2016. iz Hrvatski savez sportske rekreacije "Sport za sve": <http://www.hssr.hr/o-nama/tradicionalne-manifestacije/106-proba>
19. Treći hrvatski festival sportske rekreacije na selu. (1997). *Sport za sve*, 15(11), 40.
20. Turk, N. (1996). 2. hrvatski festival sportske rekreacije na selu. *Sport za sve*, 14(8), 55.